

Projev prezidenta republiky Petra Pavla při příležitosti zahajovací ceremonie akademického roku v Concert Hall, T'zand, Bruggy

3.10.2023 - Petr Pavel | Správa Pražského hradu

Nejprve mi dovolu, bych poděkoval paní rektorce Mogheriniové, že mě dnes pozvala.

Zahájení akademického roku 2023/2024 je ideální příležitostí, abych oslovil specifické publikum - skupinu lidí, kteří jsou na tom pravém místě, aby se v příštích letech mohli zhostit odpovědnosti za naši společnou budoucnost, a to jak v Evropské unii, tak za jejími hranicemi.

V mnoha oblastech vnímáme Evropskou unii jako denní realitu. To však zároveň není samozřejmostí. Od samého počátku se EU potýkala se zlomyslnými předpověďmi svého krachu. Tento projekt se ale opakovaně osvědčil jako odolnější, než mnozí čekali. S jistotou můžeme očekávat, že budoucnost nebude o nic přívětivější. Sílí skeptické hlasy a platí to dokonce i o některých zakládajících členských zemích EU a tradičních baštách Evropské integrace.

Dnes jsou Evropa, ale i širší svět konfrontovány s velkým množstvím změn. Všechny vám budou povědomé. Nacházíme se ve stále více antagonistickém mezinárodním prostředí. Není větší bezpečnostní hrozby než tlak ruské agrese, není náročnější geopolitické výzvy než je asertivní Čína a její vliv na spoustu zemí. Čelíme celé řádce nekonvenčních hrozeb. Naše ekonomiky jsou křehčí. V dlouhodobém horizontu zažijeme značnou transformaci průmyslu a práce, která náš každodenní život posune na neznámé teritorium. A nad tím vším se rozpíná klimatická krize, díky níž sílí obavy ze zhoršování životního prostředí, z ohrožené potravinové bezpečnosti nebo z nelegální migrace.

Pochopitelně to vzbuzuje strach a rozdmýchává zlost. To prospívá populistům v jejich honbě za mocí.

I přes odstrašující výzvy není důvod k zoufalství! Klíčovým vzkazem českých prezidentských voleb, které se konaly z kraje tohoto roku, je skutečnost, že je možné uspět i na neagresivní platformě. Toto je bezpochyby jen začátek. Jsem si ale jist, že společně prokážeme, že otevřené společnosti mohou být úspěšné, a to jak na domácí, tak i na mezinárodní scéně.

Hlavní poselství mého dnešního projevu je, že bychom na tom byli daleko hůře, pokud by neexistovala evropská integrace a širší strategické spojení světových demokracií. Z pohledu bezpečné a prosperující budoucnosti jsou Evropská unie a transatlantická aliance naším nejlepším vkladem!

O povaze Evropy toho bylo napsáno již mnoho. Nedávno zesnulý Milan Kundera jednou popsal evropské paradigma jako "maximum diversity na minimálním prostoru". Ačkoliv byla evropská minulost kulturně rozličná a politicky fragmentovaná, stojí Evropa na společném dědictví. Toto dědictví má svou světlou i ošklivou stránku, své vznešené ideály i morální imperativy. Evropa si nese paměť netolerance, válek a děsů totalitárních režimů.

V Česku máme toto dědictví na paměti. Madeleine Albright, má krajanka a patronka vašeho studia, zažila křehkost demokracie na vlastní kůži. Proto si během svého života, stejně jako první český prezident a její blízký přítel Václav Havel, byla vědoma rozsahu naší sdílené odpovědnosti. Oba znali

hodnotu lhostejnosti k osudu lidí v zemích, které postihly domácí konflikty nebo zahraniční agrese.

Dnes jsme svědkem konce globalizace, jak ji známe, a návratu geopolitiky. Proto musíme spolupracovat s našimi nejbližšími spojenci jako odolná a robustní politická komunita. Pro Evropany to znamená, že potřebujeme posílit naše chápání společného strategického zájmu. V roce 2012 mnozí pohlíželi skepticky na to, když EU získala Nobelovu cenu za mír. Při pohledu na nestabilitu v našem bezprostředním sousedství vidíme, jak oprávněná volba to byla. Abychom strážili mír a posílili veškeré formy naší bezpečnosti, potřebujeme efektivnější Evropu.

Máme důležité spojence. Ze všeho nejdříve bych jmenoval Spojené státy. Občasnými rozdíly v perspektivě bychom neměli zastrít fakt, že sdílíme zásadní zájmy. Spojené státy jsou naším klíčovým bezpečnostním partnerem. K bezpečnostní architektuře NATO, v níž Spojené státy stále hrají hlavní roli, neexistuje alternativa.

Při prosazování rozšíření NATO východním směrem v 90. letech nelze znovu a znovu dostatečně zdůraznit roli Madeleine Albrightové, a to jak v rámci Demokratické strany, tak v administrativě Spojených států. I přes romantické záměry rozbít vojenské bloky a přes příležitostné evropské sny o bezpečnostní autonomii se potvrdila prozíravost paní Albrightové. Díky Madeleine Albrightové je Evropa "celistvější, svobodnější a žije v míru" - s bolestnou výjimkou těch zemí, které zůstávají opomíjeny.

Je nanejvýš záhodno, aby byla naše strategická spolupráce s US co nejširší. Vedle bezpečnosti bychom se neměli zaleknout, třebaže obtížné, snahy liberalizovat obchod, a možná i rozšířit působnost Rady pro obchod a technologie.

Společně odoláme, rozdělení padneme. K překvapení "odporovačů" náš jednotný postup proti ruské agresi, jak v NATO, tak v EU, prokázal, že dokážeme vítězit. Ruská agrese je opravdu zlomovým momentem. Obrátilo to vzhůru nohama celé množství evropských politik. Jiné budou potřebovat důkladné přehodnocení.

Česko bylo v roce 2022 na čele tohoto úsilí. Naše druhé předsednictví Radě EU bylo zásadní, protože v mnoha oblastech jsme našli konkrétní odpověď na ruské výzvy - zvláště během energetické krize. Dokázali jsme, že je na nás spoleh. A to platí nejen pro naše předsednictví, ale také pro naši odpověď na ukrajinské potřeby. Domnívám se proto, že Česko dokáže prospět EU ještě více. Je nejvyšší čas ukázat, že střední Evropa dokáže být hnacím motorem pozitivních změn.

Není geopolitické politiky bez politiky pro rozšíření. Nový geopolitický imperativ si žádá novou dynamiku v rozšiřování Unie. Příliš dlouho jsme ponechali některé evropské země na pospas geopolitické manipulaci. Ambice je jasná: musíme rozšířit evropskou, a tam, kde to bude žádoucí, i atlantickou integraci o západní Balkán a Východní partnerství. Jak jsem již před dvěma týdny řekl na Valném shromáždění Spojených národů, Česko si je své odpovědnosti vědomo. Jsme odhodláni zajistit, že nikdo nebude opominut.

Musíme zásadně změnit své uvažování. Ve smyslu našeho dlouhodobého zájmu se musíme odvážit ke skoku. Skutečnou odpovědnost neseme za frustraci a rostoucí pocit odcizení v některých evropských zemích.

Můžeme se poučit z prozíravého postřehu z projevu Václava Havla, který pronesl ve francouzském Senátu v roce 1999. Tehdy odkazoval na přistoupení středoevropských zemí k EU. Havel nám připomněl, že *"příležitost, která se nyní před Evropou otevírá"* - *"šance pro trvalý mír a bezpečnost"* - *"se naplní jen tehdy, bude-li účast umožněna všem."* Havel také varoval před *"nedůvěrou k [v té době] novým demokraciím"*. *"Pokud existuje strach, že budou nepřiměřeně ujídat ze společného"*

koláče či celkový strach z nich jako něčeho nového a těžko vyzpytatelného,” pokračoval Havel, “začne se Evropa znovu dělit a toto nové dělení se záhy stane daleko vážnějším důvodem ke strachu, než jaký nahání novost či neotesanost dnešních postkomunistických demokracií.”

Neměli bychom odsouvat rozšíření do nějakého hypotetického bodu v budoucnosti, kdy s námi budou kandidátské země perfektně harmonizovány. Rozšíření je cíl, který zlepší - nikoliv podkope - naši bezpečnost a který poslouží k stabilitě demokracií. Naše kritéria musí být transparentní a dosažitelná. Kde jen to bude možné, potřebujeme spolehlivý rozvrh. Současně ale nesmíme přistoupit ke kompromisům, co se týká našich principů a sdílených hodnot, které jsou součástí smluv, na nichž stojí Evropská unie, zvláště pak týkajících se respektu k lidské důstojnosti, svobody, demokracie, rovnosti, vlády práva a respektu k lidským právům.

Moje země ví, kterým hodnotám dokáže přispět. Přístup k EU je proces, kterým jsme si prošli. S kandidátskými zeměmi již naši zkušenost sdílíme a jsme připraveni jim s reformami pomáhat. To také směřuje mé snahy během setkání s lidry západního Balkánu a východní Evropy.

Musíme vytvořit pobídky, kterými tento proces podpoříme. Na prvním místě bude potřeba daleko flexibilnější přístup. Na stole již leží slibné návrhy. Pojdme prozkoumat způsoby, jak některé politiky otevřít kandidátům a zvýšit jejich podíl na rozhodovacím procesu.

Rozhovory o rozšíření se bez pochyby pojí s efektivitou - nepříliš populárním tématem v menších a středně velkých členských státech. Všichni bychom měli být připraveni zvážit různé návrhy, abychom zlepšili vytváření politiky EU v našich domácích diskusích, včetně změny ke kvalifikované většině při volbě v některých oblastech. Musíme zvýšit povědomí o tom, že naším společným zájmem jsou stabilita a síla, tedy naše společná schopnost konat.

Další oblastí politiky, kterou bych chtěl zmínit, je evropská obrana. Dominantní role NATO jako poskytovatele ochrany nesmí ale znamenat, že Evropa zanedbá své bezpečnostní závazky. Je bezpodmínečně nutné posílit evropský pilíř NATO a zlepšit evropskou interoperabilitu.

Nejspíš budeme muset překročit cíl 2% výdajů. To, že se budeme méně opírat o US a vytvoříme prostor pro evropskou strategii, by mělo být nahlíženo jako náš příspěvek k transatlantickému partnerství.

Krátce jsem se dotkl naléhavosti geopolitické situace a jejích následků pro rozšíření a obranné politiky. Z dlouhodobého pohledu je vnitřní odolnost našich společností zásadním hlediskem našeho budoucího úspěchu nebo zklamání.

Musíme se soustředit na prvky, které erodují důvěru, tedy vlákno, které drží celou společnost pohromadě. Věnujme se důsledně podpoře evropského demokratického modelu: naší demokratické kultuře a ochotě smysluplně zapojit občany. Chci si stanovit demokratickou odolnost jako jedno z ústředních témat mého prezidentství, a proto plánuji zorganizovat na toto téma konferenci v Praze.

Důvěra je velmi cennou komoditou. Naši lidé musí vědět, že se nezapomene na žádnou zemi, žádný region ani žádného občana. Musíme snížit nerovnosti a pokračovat v inkluzi. To byl mimo jiné důvod, proč byla pro transformující se země jako Česko tak důležitá politika soudržnosti.

Nyní před námi stojí další významná transformace: zelený přechod. Je naším společným zájmem zajistit, aby šlo o spravedlivý přechod, který vezme v potaz všechny sociální náklady. Je to obrovský podnik, který na různé evropské regiony dopadá nerovnoměrně, zvláště na země, které jsou závislé na průmyslu. Náklady a výhody nejsou rovnoměrně distribuovány a evropské politiky by to měly zohlednit i při zachování svých vysokých ambicí. Jsem rád, že to minulý týden v Praze uznala předsedkyně Komise von der Leyen.

Geopolitické změny a zelený přechod musejí souznít s našimi obchodními a průmyslovými politikami. Evropa společně se svými transatlantickými partnery jsou stále v pozici, kdy mohou utvářet mezinárodní pravidla. Je nejvýš záhodno vytvořit v klíčových oblastech otevřenou strategickou autonomii. Již se ukázalo, že závislost na nespolehlivých nebo nepřátelských dodavatelích energií, technologií a surovin je drahá. Naší ambicí má být pozice, kdy pro naše rivaly bude příliš bolestivé nás vydírat. Za tímto účelem bychom měli zdvojnásobit své úsilí o prohloubení obchodních a investičních dohod - především s podobně smýšlejícími zeměmi po celém světě.

Evropa není v pozici, kdy by mohla světu vnucovat své vnímání dobra a zla - jak nás Václav Havel upozornil ve svém projevu *“Evropa jako úkol”* z roku 1996. Co víc, musíme usilovat o hlubší spojení mezi demokraciemi bez ohledu na zeměpisnou vzdálenost.

Na mezinárodní scéně se musíme naučit chápat, že naše hodnoty bude velmi těžké aplikovat. Neměli bychom proto přestat zdůrazňovat, jak důležité je dodržovat přijatá pravidla. Pokud se mezinárodní právo stane pouhým kusem papíru, otevře se doširoká cesta do neštěstí.

Na globálním jihu nyní máme zcela jinou úlohu. Čelíme zrádnému ruskému narativu, který Západ vykresluje jako věčného kolonizátora, či citujeme *“Říši lží”*. Jde o nepokrytý pokus překroutit skutečnost a přeformulovat ruskou válku vůči Ukrajině.

Musíme udělat, co je v našich silách, abychom tento narativ zvrátili. Musíme demonstrovat náš upřímný zájem o tyto regiony, a to prostřednictvím politické přítomnosti, na míru šitou pomocí a rovným udržitelným obchodem a investicemi.

Afrika nepřestala být přirozeným partnerem Evropy. Proto vítám nedávné vyhlášení nového strategického přístupu Komise EU.

Česko, jako země bez koloniální minulosti, zato se zkušeností s ruskou rozpínavostí, má v Africe zvláště dobrou pozici, aby mohla hrát aktivní roli. Můžeme stavět na naší důvěryhodnosti a solidní *“obchodní značce”*. Díky dějinným okolnostem získaly politické reprezentace některých těchto zemí, například Mozambiku, české vzdělání.

V současné situaci před námi stojí mnoho úkolů, a to bezpochyby složitých. Přesto věřím, že naše demokracie mají všechny nezbytné zdroje, aby uspěly a trvale prospívaly. Musíme se etablovat jako opravdová politická komunita. Potřebujeme nejen užší koordinaci na politické a expertní úrovni, ale také se musíme otevřít širší veřejnosti. Další zkouškou budou volby do Evropského parlamentu v roce 2024. Naším společným úkolem je posílit povědomí, že Evropa a demokratický svět jsou přirozeným rámcem rozhodovacích procesů.

Vážení studenti roku věnovaného Madeleine Albrightové,

jako polygloti, světoobčané a zdravě ambiciózní lidé v tomto úkolu sehraje zvláštní roli - a ve vašich rukou spočívá spousta zodpovědnosti. Ať vás osud zavane kamkoliv, až opustíte sály Evropského kolegia, přeji vám ve vašem úsilí vše dobré!

Děkuji!

<https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/verejna-vystoupeni-a-rozhovory/projev-pr-ezidenta-republiky-petra-pavla-pri-prilezitosti-zahajovaci-ceremonie-akademickeho-roku-v-concert-hall-tzand-bruggy-17387>